

Bezpečnostné fórum '08. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. FPVMV UMB, Banská Bystrica 2008, 240 stran.

O konferenciách, seminároch, sympoziách a jiných analogických akciách se obvykle říká, že jsou především dobrou příležitostí k setkání lidí určitého oboru a nejvíc se účastníci dozví v kuloárech. Míra pravdivosti tvrzení je obdobná jako u většiny obecných soudů. Ačkoli není tajemstvím, že se poslouchají zvláště projevy, které jsou předem ze zákulisí avizovány. Nebo těch referujících, o kterých je známo, že vždy přijdou s něčím novým a zajímavým. Ti pečlivější se proto o to pečlivěji vracejí k zápisům nebo sborníkům z těchto akcí.

Bezpečnostní fórum '08 uspořádaly 13. února 2008 v Banské Bystrici Fakulta politických věd a mezinárodních vztahů UMB Banská Bystrica a katedra bezpečnostních studií. Vydaný sborník z jednání obsahuje 32 příspěvků v šesti tematických okruzích: metodologické problémy výzkumu bezpečnosti, bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika, islámský radikalismus, ohniska napětí, migrace a environmentální, ekonomická a energetická bezpečnost. ...

Metodologicky se bezpečnost chápe stále šířeji jako přírodně společenský jev, tj. celek, jehož emergentní vztahy by mohla explikovat teorie bezpečnosti jako základ všech teoretických i aplikovaných bezpečnostních studií. Společenské faktory je možné rozdělit na politické, ekonomické, sociální, energetické, potravinové, technologické, informační, kognitivní, kulturní, morální a vojenské, které jsou navzájem propojeny. Bezpečnostní studie jsou proto průřezovými studiemi všech vědních oborů, přírodních a společenských. (Štefan Volner)

Podobně je prezentována i věcná obsahová stránka důležité, ale stále ještě málo využívané preventivní diplomacie včetně studia fungování mezinárodních organizací a institucí bezpečnosti. (Michal Dobřík) Ani mezinárodní vztahy už „není možné vysvětlovat uplatňováním parciálních přístupů“ bez teorie a s přehlížením hodnotic orientace, tedy axiologie jako vědní disciplíny. (Branislav Kováčik)

Neorealistická teorie stability

Autor uvádí kontroverzní i inspirativní tzv. Maersheimerovu neorealistickou teorii stability [1] nadřazující bipolaritu nad multipolaritou ze tří důvodů:

- ❑ počet konfliktů mezi velmocemi je menší a tím se redukuje možnost války mezi velmocemi,
- ❑ je jednodušší ovládat systém odstrašením, je-li tvořen menším počtem velmocí,
- ❑ při existenci jen dvou mocností dominujících systému je nebezpečí špatného odhadu situace, případně „nešťastné“ náhody výrazně nižší; dvě mocnosti se dokáží navzájem kontrolovat daleko jednodušeji a efektivněji.

Argumentační faktory neorealistické teorie stability jsou prezentovány takto:

Podmínky stabilní bipolarity	Podmínky nestabilní bipolarity
Evropa v době studené války	Evropa před rokem 1945 a po roce 1990
dvě supervelmoci	mnoho velmocí
přibližná velmocenská rovnováha	rozdíly a přesuny v rovnováze moci
jaderné odstrašení	rivalita prostřednictvím konvenčních zbraní
vítězství jako těžko dosažitelné	vítězství je méně náročné, proto víc lákavé
disciplína supervelmocí	velmoci jsou nedisciplinované a riskují

Tyto teorie se promítají i do hodnocení bezpečnostních hrozeb řady autorů: „Rozložení moci v bipolárním systému mezinárodních vztahů vytvořilo relativně stabilní bezpečnostní prostředí, zejména na evropském kontinentu, kde byla soustředěna velká část konvenčního, ale i značná část jaderného potenciálu dvou světových velmocí, USA a SSSR, které se tak nacházeli v permanentní konfrontaci, probíhající i ve formě tzv. zástupných válek.“ (Jozef Klavec)

Nové hrozby však vyžadují i zásadní transformaci NATO, „protože těžiště obrany členských zemí NATO se přesunulo do oblasti krizí a především na jejich eliminaci; proto se základem staly expediční operace mimo území členských zemí Aliance“. (Ján Martinko)

Ke změnám dochází i při kontrole zbrojení. „Zatímco v letech 1959 a 1986 převažoval přístup kontroly zbrojení, v dalším nastává určité směřování přístupu odzbrojení a kontroly zbrojení. Klíčové metody zbrojení zůstávají v platnosti, ale začínají se prosazovat i odzbrojovací snahy ... Po faktické porážce Sovětského svazu ve studené válce si USA a Rusko stále zachovávají potenciál pro druhý úder.“ (Peter Terem)

Je ovšem otázkou, zda v posledním období po rusko-gruzínském konfliktu a rozhodnutí instalovat ve střední Evropě část amerického systému protiraketové obrany (Rastislav Kazanský) nebylo nastartováno další kolo zbrojení.

Souvisí to i s hypotézou, zda se nebezpečí islámského terorismu nedostává do pozadí, i když o tom na konferenci byla řeč (Marián Děd, Jozef Lenč, Štefan Danicz, Ján Buzalka), z nichž druhý si stále klade otázku, zda islámský fundamentalismus není synonymem největší bezpečnostní hrozby 21. století a 11. září 2001 za zlom v postbipolárním období.

V popředí zájmu nemohla nebyť migrace. Je považována za bezpečnostní problém milénia a je obvykle spojována s terorismem. (Radoslav Štefančík) Nejvýznamnější je migrace z válečných území, např. Balkánu (Daniel Iždinský konflikt posuzuje z hlediska Huntingtonovy koncepce střetu civilizací), v oblasti Kaspického moře (Lenka Štefánková), postsovětská Střední Asie (Svetozár Krno) a severovýchodní Asii (Lucia Husenicová). Nemělo by to však znamenat podcenění migrace determinované sociální situací, a to zvláště těžko integrovatelných etnik.

Tomu by se mělo zabráňovat důrazem na zlepšování situace v krizových oblastech, které jsou zdrojem migračních vln. Není prozřetelné využívat je k řešení často dočasných konjunkturálních a demografických problémů. Důsledkem je růst nacionalismu spojený s vytvářením organizací neonacistického typu (Adriana Mikulčíková), vysoká kriminalita, organizovaný zločin a terorismus.

Vzhledem k tomu, že mnohé důsledky se projevují až v dalších generacích, je tvorba efektivní migrační politiky obtížná. (Martina Bolečeková) Nemělo by to však potvrzovat etnocentrismus jako nazírání na jiné etnikum jen přes prizma vlastních sociokulturních norem. (Ivan Dubníčka) V této souvislosti byl jako bezpečnostní problém identifikován sinocentrismus. (František Murgaš)

Nové strukturální změny

Konference věnovala také pozornost globálnímu vládnutí jako nástroji celosvětového řešení problémů (Miloš Balabán) a krizového managementu s vnitrostátním i mezinárodním určením (Ján Buzalka, Dalibor Vlček, Stanislav Szabo, Vladimír Kavický, Juraj Mrenica, Ján Králik o vlivu bezpečnostních konfliktů na postavení samosprávy). Stranou nezůstala ani unipolarita jako možný faktor rozšiřování bezpečnostní agendy (Ľubomír Tokár); autor ve svém vystoupení identifikoval podstatné strukturální mechanismy vedoucí k nestabilitě či erozi konkrétního uspořádání:

- ❑ multipolarita: nesprávné vnímání situace (mispercepce),
- ❑ bipolarita: nadměrná reakce vedoucí k eskalaci hlavního konfliktu,
- ❑ unipolarita: přílišné rozptýlení sil v důsledku zasahování na různých místech.

Obsahová analýza textů sborníku prokazuje, že to byl implicitně, ale i explicitně hlavní problém této mezinárodní konference. Mezi bezpečnostními odborníky se vede diskuze, zda Američané budou mít nadále lidské, materiálové a finanční zdroje udržet své postavení jediné supervelmoci se všemi souvislostmi, které jsou s tím spojeny.

Začíná převažovat mínění, zejména po americké hypotéčnické krizi, že nejspíš ne. Následně jsou možné tři scénáře:

Vytvoří se multipolární velmocenské uspořádání s dominancí Spojených států, Evropské unie, Číny a Ruska se silným postavením regionálních velmocí (Indie, Indonésie, Íránu, Nigérie a Brazílie).

O supervelmocenské postavení se USA postupně podělí s Čínou.

Rusko bude zahrnuto do izolace a pokusí se spolu s Čínou a dalšími zeměmi v rámci Šanghajské dohody o spolupráci vytvořit novou vojenskou alianci, což může vést k nové bipolaritě – v pozitivním případě s vyrovnaným poměrem sil a ochotou ke spolupráci, v horším ke studené válce.

Bude-li se napětí mezi západním společenstvím a Ruskem dále stupňovat, můžeme si tak našlápnout k tomu nejhoršímu scénáři. Zatím Čína po rusko-gruzínském konfliktu z obav o vlastní etnické problémy příliš Rusku na ruku nešla. A ani USA a Západu se z nejrozumnějších důvodů, nejen z těch často zdůrazňovaných energetických, Rusko izolovat nepodařilo.

Nová bipolarita však může být lákavá. Spojené státy by obřemenila a Rusku by vrátila ztracenou prestiž. Nesměla by však přerůst v závodění ve zbrojení, protože by v jejich zápolení velmi rychle rostla síla Číny a Evropské unie i dalších regionálních mocností.

Poznámka:

- [1] John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War," *International Security*, Vol. 15, No. 4 (Summer 1990), reprinted in Sean M. Lynn-Jones, ed., *The Cold War and After: Prospects for Peace* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1991), str. 142.